

ÇOCUK KİTAPLARINDA GRAFİK TASARIM ELEMANLARININ YARATICI KULLANIMLARI (0-5 YAŞ)

Creative Uses of Graphic Design Elements in Children's Books (0-5 years old)

Tutku Dilem KALAFAT ALPASLAN¹, Sema AKSOY²

ÖZET

Çocuk kitabı tasarımları, çocuğun duyu, sosyal, motor becerileri ve sanatsal estetiğinin gelişmesi için özenle tasarlanmaktadır. Geleneksel ve dijital olmak üzere farklı çizim teknikleri ile resimleme yapılan çocuk kitaplarında yaş grubuna uygun çeşitli materyaller kullanılmaktadır. 0-2 yaş grubunda duyu yeni gelişmeye başladığı için duylarına hitap eden kitaplar tasarlanır ve 2 yaş üstü çocuklar için daha detaylı çizimlerin yer aldığı sosyal mesaj içerikli çocuk kitapları tasarlanmaktadır. Hayal dünyaları doğuştan gelişmiş olan okul öncesi çocukların hayal dünyalarını daha da canlandırmak adına yaratıcı çocuk kitapları tasarlanmaktadır. Klasik tarzda tasarlanan metin ve metni yansıtan illüstrasyondan meydana gelen çocuk kitapları, çocukların hayal dünyalarını kısıtlamakta ve farklı düşüncelerini engellemektedir. Bu makalenin amacı, okul öncesi (0-5 yaş) çocuklar için hazırlanan çocuk kitaplarının tasarımında kullanılan grafik tasarım elemanlarının yaratıcı kullanım olanaklarının sınıflandırılarak ilgili örneklerle desteklenmesidir. Çocuğun gelişimine paralel olarak onun zengin ve farklı algı dünyasını koruyarak nasıl desteklenebileceğine yönelik tasarım önerilerinde bulunmayı amaçlamaktadır. Bir rengin öğrenimi, sıra dışı bir şekilde bir nesne veya hayvan üzerinde yansıtılarak çocuğun farklı düşünmesi ve dünyayı olağan dışı algılaması sağlanmaktadır. Tipografinin illüstrasyon ile uyumlu kullanılarak ve gerekli yerlerde kelime vurgusu yapılarak konunun heyecanına dikkat çekilebilmektedir. Farklı açılardan bir arada kullanıldığı sahnelerle ise, olaylara farklı yaklaşılması ve kullanılan materyallerin okul öncesi çocuklar için önemine dikkat çekilmektedir. Çocuk kitap tasarımlarında yaratıcı uygulamalara imkân veren bir sınıflama geliştirilmiştir. Bu sınıflama illüstrasyon, sayfa planlama, form, renk, tipografi ve materyal kullanımı değerlendirilerek örnekler ile desteklenmiştir. Kitap tasarımında kullanılan grafik tasarım öğelerinin kullanımı ve materyal tercihinin okul öncesi kullanıcının gelişimine nasıl katkı sağladığı genel bir çerçevede altında belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Grafik tasarımı, çocuk kitabı, yaratıcılık, okul öncesi.

ABSTRACT

Children's book designs are carefully designed for the development of the child's sensory, social, motor skills and artistic aesthetics. Since the senses are just starting to develop in the 0-2 age group, books that intended for their senses are designed and social message content children's books with more detailed illustrations are designed for children over the age of 2. Creative children's books are designed in order to revive the imagination of pre-school children whose imaginations are naturally developed. Children's books, which consist of text designed in a classical style and illustrations reflecting the text, restrict children's imagination and prevent them from thinking differently. The purpose of this article is to classify the creative use possibilities of graphic design elements used in the design of children's books prepared for pre-school children (0-5 years old) and to support them with relevant examples. The learning of a color is reflected on an object or animal in an extraordinary way, enabling the child to think differently and perceive the world as unusual. It is possible to draw attention to the excitement of the subject by using typography in harmony with the illustration and by emphasizing the words where necessary. With the scenes where different angles are used together, attention is drawn to the different approach to events and the importance of the materials used for pre-school children. A classification has been developed that allows creative applications in children's book designs. This classification was supported with examples by evaluating illustration, page planning, form, color, typography and material usage. It is stated in general how the use of graphic design elements and material preference used in book design contribute to the development of the pre-school user.

Keywords: Graphic design, children's book, creativity, pre-school.

1. ORCID: 0000-0002-8516-1721

2. ORCID: 0000-0001-5463-3151

1. Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü, tutku.alpaslan@hbv.edu.tr

2. Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi Akdağmadeni Meslek Yüksekokulu Tasarım Bölümü Grafik Tasarımı Programı, semayozgatt@gmail.com

EXTENDED ABSTRACT

Children from infancy; They are very curious, active, and distracted at the same time. In the pre-school period, children begin to learn some motor skills and basic concepts through mass media. Children's books come first among these mass media. In the books designed for children aged 0-5, which is an important period of child development, graphic design arrangements are made to catch the attention of children, including color, illustration, form, page layout, typography and material. With these arrangements, the basic development of the child is supported and children are given an artistic perspective at an early age. Children who encounter such book designs that can provide multi-purpose interaction can become individuals who have grown up with their imagination and their learning is supported by the creative process.

Children's books consisting of photographs or ordinary illustrations limit the imagination of the child. Pre-school children's books, which are designed with the use of various drawing techniques and different materials, are creative children's books that can develop the imagination of the child, as seen in the examples given. Compared to an adult, the minds of pre-school children aged 0-5 are more open to development. Therefore, the pre-school period is important for the development of the child's future abilities and creativity. It is thought that creative children's books provide children with knowledge, moral education and artistic aesthetics.

Suggestions for the creative use of graphic design elements in children's books can be listed as follows:

- In illustration designs, the prominent feature of the character in the story can be emphasized by exaggerating, these emphases can enable to move away from reality and to express the child's subconscious realities. This highlight; It is possible to achieve this by creating proportional differences in the anatomical structure (a girl with very long legs, an elephant with tiny ears).
- In stage design, the reader may be surprised by going beyond the usual perspective rules. Different moments of the story can be associated with a single place on the same page, the child's mind can be used to make connections, and the illustration can be moved to a higher point than text narration.
- In page planning, by allowing the characters to leave the scene according to the movement of the subject in the illustration and typography follow-up of the child, instant movement is gained to the static structure and the child's two-dimensional page perception may be dimensioned.
- The use of tissue in children's books should appeal not only to the eye, but also to the skin, which is another sense organ. Applications that will appeal to the tactile tissue to be used, especially in infancy (0-3 years), will also activate different sensory organs in recognizing and learning objects during development.
- Form in the design of children's books: By not forgetting that books are children's friendly, it can be ensured that they adopt them with a toy add-on when necessary.
- Use of color: In order to interrogate the world with different uses instead of the actual color in visual elements, to capture different color details, the use of contradictory colors may be preferred from time to time (red elephant and tree depicted in purple, white, yellow, pink, etc.).
- Use of typography: Instead of using a single font, single punto, single color and common blocking used in the texts of children's books, diversifying these preferences can greatly contribute to the child's desire to read and examine the texts and to support verbal expression. In terms of design, emphasizing the content of the text in the narration of the story and creating a rhythm with writing contributes to the continuity of the relationship with the visual.
- Use of materials: Especially in children's books under the age of two, thick weight pages are preferred in the design of the book in order to be durable in terms of use. In addition, the choice of materials that will allow the baby to accompany her during eating time, bath time and sleep time increases the bond that the baby will spend with the book.

GİRİŞ

Bebeklik döneminden itibaren çocuklar çok meraklı, hareketli, bir o kadar da dikkatleri dağınıktır. Çocuklar okul öncesi dönemde, kitle iletişim araçları vasıtasıyla bir takım motor becerilerini ve temel kavramları öğrenmeye başlamaktadırlar. Bu kitle iletişim araçlarının en başında çocuk kitapları gelmektedir. Çocuk gelişiminin önemli bir dönemi olan 0-5 yaş grubu çocuklar için tasarlanan kitaplarda renk, illüstrasyon, form, sayfa düzeni, tipografi ve materyal dahil çocukların dikkatini yakalayabilecek grafik tasarımsal düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerle hem çocuğun temel gelişimi desteklenmekte hem de çocuklara erken yaşta sanatsal bakış açısı kazandırılmaktadır. Çok amaçlı etkileşimi sağlayabilen bu tarz kitap tasarımları ile karşılaşan çocuklar, hayal dünyaları desteklenerek büyümüş, öğrenmeleri yaratıcı süreç ile desteklenmiş birer birey olabilirler.

Gelişim; ana rahminden başlayarak insan hayatının son bulmasına kadar devam eden bu süreçte nitel ve nicel birçok değişimi içeren, öğrenme, yaşantı ve olgunlaşma dönemleri sonucunda bireyde görülen biyo-psiko-sosyal bir süreçtir (Senemoğlu, 1997). Özellikle, okul öncesi olarak kabul edilen 0-6 yaş arası gelişim döneminde sonraki dönemleri etkileyecek olan temel atılmaktadır. Bu dönemde Daniel'in ifade ettiği üzere; çocuklar yeni kazanımları heyecanla edinmekte, algı ve imgelem gücü artmakta, zihinsel becerileri ve diğer davranış biçimlerini destekleyici aktivitelerde rol almakta, karakter canlandırma ve grup aktivitelerine aktif katılımlarıyla sosyal becerilerinin gelişebileceği elverişli bir dönemdir (2003:102-119).

İnsanoğlunun deneyimlediği her gelişim döneminin kendine özgü süreçleri vardır. Kişinin deneyimlediği dönemde başlatılması veya başarılması gereken görevler bulunduğu dönemde başarılabilir veya başlatılamazsa kişide gelişim krizine neden olabilir. Bu durum kişinin sonraki dönemlerde mutsuz olmasına, uyum problemleri yaşamasına ve başarılması gereken gelişim görevlerini başaramamasına sebep olabilir (Eroğlu ve Yurtal, 2014:23,24). Çocuk gelişimi; fiziksel ve psiko-motor gelişimi, bilişsel gelişim, duyuşsal gelişim, ahlak gelişimi, kişilik ve sosyal gelişim, dil gelişimi ve cinsel gelişim olarak sınıflandırılabilir.

Fiziksel ve psiko-motor gelişimi; organların gelişmesi, boyun uzaması, dişlerin çıkması beyin, kas ve tüm sistemlerle duyu organlarının gelişimini kapsamaktadır (Eroğul vd., 2014:49). Bilişsel gelişim; beyin ve sinir sistemlerinin gelişmesi ile bireyin çevresine uyum sağlamasını destekleyen deneyimlerin bütünüdür. Duyuşsal gelişim; iç ve dış uyarımlar sonucunda merkezi ve otonom sinir sistemi beraber hareket ederek kişide ortaya çıkan hoşlanma ve üzüntü şeklinde tepkilerdir (Şahin, 2016:71, 147). Ahlak gelişimi; toplumda bir uyum sağlamak için değerler sistemi oluşturma sürecidir (Senemoğlu, 1997:68). Kişilik ve sosyal gelişim; kişilik, bir bireyi başkalarından ayıran doğuştan ve sonradan kazanılan özelliklerin bütünüdür (Özdemir, Özdemir, Kadak, Nasıroğlu, 2012:566). Dil gelişimi; insanların birbirleri ile vakit geçirirken bir şeyler paylaşması ve iletişim kurabilmesi için dile ihtiyaç vardır (Öztürk, 2005:15). Cinsel gelişim; cinsiyet rolü bir kültürde erkek veya kadın olmaya uygun düşen davranış, tutum, hak, görev ve sorumluluktur (Bee & Boyd, 2009:568)

Çocukların sanatsal gelişimi, gelişim dönemleri ile eş zamanlı olarak ilerleme kaydetmektedir. Okul öncesi dönemde; renkleri algılaması, dokuyu ve deseni öğrenmesi, gerçekçi resimlerin yanında öğrenmenin yaratıcı illüstrasyonlarla (farklı, özgün, alışılmadık dışında) daha zengin olması sağlanmalıdır. Bu dönemlerde özgün anlatıma ve dile sahip illüstrasyonlarla sıkça karşılaşması, görsel hafızasının gelişmesi ve resimlerle düşünebilme kabiliyeti kazandırmaktadır. Kitaplara çocukları dahil eden tasarımlar, çocuğun bu süreç içinde var olmasına ve kendini ifade etme şansı bulmasına ciddi destek sağlar. Ayrıca, karalamalar yaparak kalemi kavrama beceresi kazanmasını ve ilerleyen dönemlerde çocuğun sanatsal edinim elde etmesini sağlamaktadır.

Çocuklar bilişsel olarak gelişim göstermeye başladığında, basit çizimlerden karmaşık çizimler yapmaya başlarlar. Yeni yeni çizim yapmaya başlayan çocuklar genellikle "kurbağa yavrusu" figürüne benzer bir daire çizerek başlarlar, kollar da bu daireden çıkmaktadır (Golomb, 2004). Bu kurbağaya benzer şekil çocuklar için insanı temsil etmektedir. Çocukların yaşları ilerledikçe çizim becerileri gelişir ve özgün çizim stillerini bulurlar.

19. yüzyılın sonlarına doğru çocuk gelişimciler, sanat eğitimcileri ve terapistler gibi resimleme anlatımlara ilgi duyan araştırmacılar, çocukların sanatsal gelişim aşamalarını incelemişlerdir. Bu sınıflamalar günümüzde de güncelliğini korumaktadır, fakat uygulanacak tasarımlar açısından her geçen gün yenilik göstermekte ve zenginleşmektedir. Aşağıda birkaç araştırmacının belirlediği sanatsal evreleri; 2 yaş öncesi, 2 ila 5 yaş arası ve 5 yaş üstü olacak şekilde belirtilmektedir.

R. Schirrmacher'a göre okul öncesi çocukların gelişim evreleri:

- Karalama ve İşaret Yapma Evresi (0-2 yaş): Karalama ve işaret, sözel olmayan kendini ifade etme biçimidir. Karmaşık konuşma ve emikleme dönemi olan bu dönemde çocuk mekanik bir şekilde nesnelere ilgilenirken ortaya çıkmaktadır. Objeleri tutma ve onları hareket ettirme bebeklerde görsel bir ilgili uyandırmaktadır.
- Çok Kişisel Sembol ve Tasarı Evresi (2-5 yaş): Çocuk bu evrede kâğıda çizgileri, karalamaları, işaretleri ve geometrik şekilleri yerleştirmeye çabalar. Çok özel semboller ve taslaklar oluşturan çocuk yaptığı çizimlerle ilgili konuşmaya eğilimlidir.
- Kamuya Sunma Girişimi (5 yaş üstü): Bu evrede çocuk kişisel şema ve sembolleri kurallaştırmaya başlar. Ayrıntılara ve gerçekçi gösterimlere ilgi duymaya başlar. Bu evreden sonra da gerçekçilik evresi gelmektedir.

Al Hurwitz ve Micheal Day'e göre çocuğun sanatsal gelişim basamakları:

- Manipülatif Basamak (2-5 yaş): Düz ve eğri çizgileri keşfetmeye başlar. Basit hareketlerden karmaşık hareketlere geçer. Bu dönemden sonra "Sembol Oluşturma Basamağı" başlamaktadır.

V. Lowenfeld'e göre sanatsal gelişim evreleri:

- Karalama Basamağı ve Şema Öncesi Evreler (2-5 yaş): Bu dönemde çocuklar kaslarına tam hâkim olamadıkları için açık veya koyu lekeler, çizgiler gibi kontrolsüz karalamalar yapmaktadır. Sonraki adımda uzun ve kontrollü karalamalar yapmaya başlar. Uzun karalamadan sonra karmaşık yapı olan dairesel formları çizmeye başlar. Son olarak da karalamaları adlandırmaya, onları hikâyeleştirmeye başlar (Keser, 2009:80-82).

Bu açıklamalar doğrultusunda çocukların çizim beceri evreleri genel olarak şu şekilde ifade edilebilir; ilk aşamada, çocuklar bir ve iki yaşlarında karalamalar yaparlar. İkinci aşamada, üç ve dört yaşlarında şekiller çizmeye ve modeller oluşturmaya başlarlar. Üçüncü aşamada ise, beş yaş ve üstünde çevresinde gördükleri şekil ve nesnelere geliştirirler ve gerçekçi resimler yapmaya eğilim gösterirler.

Çocukların yaratıcılıklarının gelişmesinde, tasarım sınırları ve imkanları oldukça geniş olduğundan en önemli iletişim aracı çocuk kitaplarıdır denilebilir. Çocuk kitaplarında farklı form ve materyal kullanımı, illüstrasyonlar, hareketli eklentiler, boyama alanları ve araçları, sayfa yüzeyi veya kitapta yer alan ses sistemleri çocukların bilişsel, işitsel ve dil becerilerinin gelişiminin yanı sıra, yaratıcı bir yaklaşımla hazırlanan çocuk kitapları onların hayal dünyalarını destekler ve sanatsal becerilerinin gelişimine yardımcı olması sağlanabilmektedir.

Çocuk kitapları, soyut kavramların somutlaştırıldığı, hayal dünyalarının geliştirildiği, toplumsal değerler ve sosyal sorumlulukları ile ilgili bilgilendirilmelerin yapıldığı edebi eserlerden biridir. Resimli hikâye kitapları tasarlanırken; doğru renk kullanımı, uygun semboller ve görsel ile metin uyumu gibi tasarımsal sorunlara dikkat edilmelidir. İllüstrasyonlar konuya uygun işlenmeli, konuyu açıklığa kavuşturmalı, hareket ve canlılığı ifade edebilmelidir (Sever, 1995:14). Çocuk kitaplarındaki illüstrasyonlara bakan çocuk, resimlerin dünyasına rengarenk bir bulut yığını olarak içerisine girer. Taocu usta misali, sanatını gerçekleştirirken yüzeyin aldatıcı duvarına aldırmadan renkli kumaşların ve bölmelerin arasından gerçek hikâyenin yaşandığı sahneye çıkar. Her adımda her şeyin yeniden tasarlandığı bir dünyanın yeni oyun arkadaşı olur. Kitabı okurken tüm renklerle etrafı sarılır ve kendini maskeli geçidin ortasında bulur. Okuyarak eğlenceye katılır, sesli kar taneleri gibi etrafta uçuşurlar (Benjamin, 1973:50).

Çocuk kitaplarında yaratıcılık, görsel ve tipografik elemanları ile sağlanmaktadır. Kapak tasarımları, sayfa yüzeyindeki dokular, tipografik hareketlilik veya pop-up tarzı üç boyutlu kitaplar çocukların görsel hafızalarının gelişmesinde önem arz etmektedir. Klasik çocuk kitabı tasarımcısı Fiona Raven'a göre; çocuk kitaplarında kelime sayısı yaş ile doğru orantılı olarak artmaktadır. Yaş ne kadar ilerlerse, çocuk kitaplarının metni o kadar artmaktadır. Tasarımcı illüstrasyonları yapmadan önce metni birkaç kez okur, storyboard ile genel taslak ortaya çıkarılır. Dünyanın her yerinde kolayca basılması için standart sayfa ölçüleri kullanılır. Kâğıdın türü, gramajı, ebadı ve kapakta kullanılacak format belirlenmelidir. İllüstrasyon tasarımları metni birebir anlatmamalıdır, metni tamamlar nitelikte olmalıdır. İllüstrasyonlar iki sayfa forma, tek sayfa veya spot resimler olarak sayfaya yerleştirilirler. İki sayfa formalarda, oluk adı verilen orta kısımda çizimlerin gelmemesine dikkat edilmelidir. Ayrıca, illüstrasyon sayfada taşıyorsa taşma payı göz önünde bulundurulmalıdır. Kitap kapağı resminde yaş grubuna hitap eden sade ve dikkat çekici tasarımlar yapılmalıdır. Metin yazılarında puntosu normalden büyük ve okunaklı yazı karakterleri kullanılmalıdır. Yazı rengi, arka planla zıt renkler seçilerek okunaklılık sağlanmalıdır (URL 1). Ancak, yaratıcı çocuk kitabı tasarımlarında standart kurallar esnetilmelidir. Yazı puntoları gerektiğinde heyecan uyandırıcı şekilde farklı büyüklüklerde kullanılabilir, renkler tek düze kullanım dışında duygulara hitap edecek bir şekilde kullanılabilir. İllüstrasyon kullanımı yaratıcı çocuk kitaplarında verilmek istenilen mesaja göre, okuyucu şaşırtan bir sayfa düzeni içerisinde yer alabilir.

Çocuk kitabı çizeri Natalie Merheb'e göre, resimli çocuk kitabı kapağı tasarımında beş kural temel alınmalıdır. Birincisi üçte bir kuralı; kapak tasarımında ön plana çıkarılmak istenen görsel öğeler, dokuz eşit parçaya bölünmüş ızgaranın kesişim noktalarına denk getirilmelidir. Eğer kapakta manzara resmi kullanılıyorsa, ufuk çizgisi ızgaranın yatay çizgilerinde bulundurulmalıdır. İkincisi diagonal tarama; soldan sağa okuma düzenine sahip milletlerin yazıda olduğu üzere bir illüstrasyonda da gözleri sol üsten sağ alta doğru akmaktadır. Bu göz hareketine okuma yerçekimi denilmektedir. Aksi bir sayfa düzeni, izleyicinin gözünü yorar ve beynin görüntüleri işlenmesini zorlaştırır. İki tür çapraz tarama vardır: *Gutenberg Diagramı* ve *Z Layout* (Ters S Layout). Bu layoutlara göre, görsel dört eşit parçaya bölünecek olursa, birincil vurgu alanı sol üst, ikincil alan sağ alt, en zayıf kadraj ise sol alttır. Tipografik elemanlar için de bu taslak kullanılabilir. Üçüncüsü odak noktası; öğelerin büyük veya küçük boyutlarda kullanımı, bir öğenin beyaz boşlukta izole edilerek tasarımın merkezinde konumlandırılması, kontrast renkler kullanılması veya karakterin baktığı yere yönlendirilmesi ile odak noktası vurgulanabilir. Dördüncüsü tipografi; kapak tasarımında en fazla iki farklı yazı tipi çeşidi kullanılmalıdır. Bir yazı karakterin kalın, büyük boyut, altı çizgili veya italik türevlerini sıklıkla kullanmaktan kaçınılmalıdır. Okunaklılığın sağlanması için karakter ve satır aralıklarına dikkat edilmelidir. Beşinci ve son kural renk; kitap kapağı tasarımlarında mavi-turuncu, kırmızı-yeşil, sarı-mor gibi tamamlayıcı renklerle öğeler daha dikkat çekici hale getirilebilir. Renk çarkında yan yana duran renkler ise durağan bir etki yaratmaktadır (URL 2).

Kitap kapağı tasarımının genel kuralları yukarı bahsedilmektedir. Fakat, yaratıcı çocuk kitaplarında sayfanın iç tasarımlarında olduğu gibi kapak tasarımlarında kurallar dışına çıkılabilir. Bu tür çocuk kitaplarında esas amacın okuyucuyu şaşırtmak, ilham vermek ve ufuklarını açmak olduğu unutulmamalıdır.

Kitap Bölümlerine Göre Yaratıcı Çocuk Kitapları

Çocuk kitaplarında yaratıcılık sınır tanımamaktadır. Yaratıcı çocuk kitapları, gerek kullanılan teknikler gerek sayfa düzenlemeleriyle çocukların hayal dünyasını geliştiren sanat eserleri denilebilir. Çocuk kitaplarının illüstrasyon, renk, tipografi gibi grafik tasarım öğeleri ve kullanılan materyaller ile çocukların hayal dünyaları zenginleştirilerek desteklenebilir ve tüm yaşamlarına aktarabilecekleri yaratıcı problem çözme becerileri geliştirebilirler. Çocukların yaş grubuna uygun tasarlanmış yaratıcı kitaplarla onların kolayca ilgilerini çekmeyi ve öğrenmelerini desteklemeyi başarabilmektedir. Bir çocuk kitabı, iki yaş öncesi çocukların duyu ve motor becerilerinin gelişmesine yardımcı olabilecek yaratıcı yaklaşımlarla onların hem başucu kitabı hem de ellerinden düşürmedikleri bir oyuncak haline gelebilmektedir.

1. İllüstrasyon:

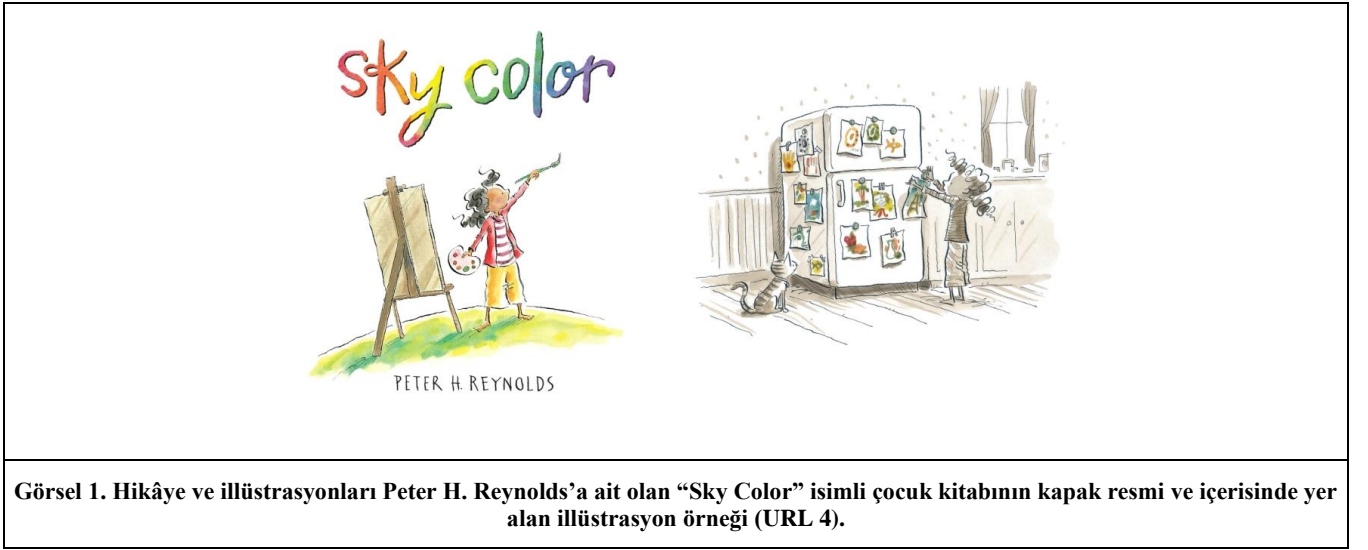
İllüstrasyon tanımı, günümüz kullanım alanları ve gelişen yeni tekniklerle her geçen gün anlamı de değişmektedir. Bir kavramın, konunun veya bir düşüncenin görsel öğelerle anlaşılır ve açık bir şekilde betimlenmesine illüstrasyon denilmektedir (Türkmen, 2018:344). Duvar resimlerinden minyatürlere kadar tarihin sanat anlayışı doğrultusunda farklı yüzeylere resmedilmiş çizimleri de kapsayan illüstrasyon terimi, günümüzde bilgisayar teknolojisiyle üretilmiş dijital çizimler için de kullanılmaya başlanmıştır.

Becer'e göre grafik tasarım ürünlerinde illüstrasyon; yapımında geleneksel çizim tekniklerinin yanı sıra kolaj, fotoğraf ve bilgisayar teknikleri kullanılan ve metni açıklayan görsel betimlemelerdir. Bir hizmet ya da ürünü tanıtmak, yayınlarda metni çekici kılmak veya teknik bilimlerde karmaşık bilgilerin daha açıklayıcı olması için illüstrasyonlardan yararlanmaktadır (2015:210). Buradan hareketle illüstrasyon ile ilgili denilebilir ki; görsel oluşturma tekniklerinden herhangi biri kullanılarak tanıtım, bilgilendirme veya süsleme amacıyla kişi, ürün, kurum veya kuruluş için oluşturulan görsellerdir.

İllüstrasyonlar, suluboya, guaj boya, mürekkep, karakalem, kolaj ve bilgisayar gibi çizim teknikleriyle resmedilebilmektedir. Güzel sanatlar eğitimlerinde geleneksel resimleme yöntemleri öğretilmekle birlikte, teknolojinin gelişmesiyle öğrencilere dijital ortamda çizim dersleri de verilmektedir. Özellikle 21. yüzyılda tabletler üzerinde çizim yapma, geleneksel yöntemlere göre daha kolay bir yöntemdir. Bu dijital tekniklerle üstün beceri gerektirmeden istenilen etki hazır dijital fırçalarla çizim üzerine yansıtılabilmektedir. Ekran çizim yüzeyi olarak kullanılmakta ve kullanılan kalem ise seçilen fırça özelliğine göre mürekkep, karakalem, yağlı boya gibi etkisi verebilmektedir. Geleneksel yöntemlere göre dijital çizim tekniği hem zaman hem de maddi olarak tasarruf sağlamaktadır. El ile yapılan boyamalara göre daha temiz ve yapılan hatayı geri alma gibi özellikleriyle de avantaj sağlamaktadır. Dijital illüstrasyonlar, görüntü kaybı olmadan uzun süreler saklanabilmekte ve istenilen sayıda çoğaltılabilmektedir.

Chris Chatterton'un resmettiği "Minik Denizkızı" çocuk kitabı (Görsel 13) 2-5 yaş arası çocuklara hitap eden resimli çocuk kitabıdır. Küçük deniz kızının uykuya on dakika kala yaşadığı maceralarını anlatmaktadır. İllüstratif tekniğin kalitesi, tipografide bloklama seçimi ve renk kullanımı ile çocukların ilgisini cezbeden bir çocuk kitabıdır. Kitap yüzeyindeki simli yapı ise çocukların dokunsal duyularına hitap etmektedir. "Sky Color" isimli (Görsel 1) çocuk kitabında ise; iç dünyasını çizimleri anlatmayı ve onları sergilemeyi seven küçük sanatçı Marisol'ın hikayesi anlatılmaktadır. Bir gün öğretmeni Marisol ve arkadaşlarının okul kütüphane duvarına gökyüzü resmi çizmelerini ister. Fakat Marisol'ın mavi rengi kalmamıştı. Gökyüzünü incelemeye başlayan Marisol, gökyüzünün sadece mavi renkten ibaret olmadığını tüm renklere dönüşebildiğini fark eder. Marisol, kütüphane duvarını kendi renk karışımı ile boyamaya başlar. Neden mavi renkle değil de kendi karışımıyla duvarı boyadığını soran arkadaşlarına Marisol, oluşturduğu renk karışımının onun gökyüzü rengi olduğunu söyler. Doğada bulunan varlıkları çocuklara tek düze renklerle tanımlamak, onların hayal dünyalarını nasıl sınırladığını anlatan bu çocuk kitabında, kullanılan illüstrasyonlar da hikâye gibi yaratıcı bir üslupla resmedilmiştir (URL 3).

Görsel 1. Hikâye ve illüstrasyonları Peter H. Reynolds'a ait olan "Sky Color" isimli çocuk kitabının kapak resmi ve içerisinde yer alan illüstrasyon örneği (URL 4).

Kullanılan teknik ve çizim stili ile sınır tanımayan yaratıcı çocuk kitaplarında amaç, verilmek istenen mesajı en etkili ve akılda bir şekilde izleyiciye yansıtmaktır. Metni birebir anlatmaktan ziyade tamamlayan nitelikte olan bu tarz illüstrasyonlar, ona bakan çocuğun başka dünyalara yolculuk ederek yeni hayaller peşinde koşmasını sağlar.

1.1. Karakter Oluşturma: Çocuk kitabı illüstrasyon tasarımlarında karakter, hikâyeyi anlatması açısından en önemli öğedir. Çocuklar için tasarlanan karakterlerin aksesuarları ve vurgu yapılması gereken özellikleri ile karakterin kişiliğini yansıtmalıdır. Özellikle okul öncesi yaş grubuna hitap eden çocuk kitaplarında yer alan karakter, bu yaş grubu çocukların hayal dünyaları ile yarışabilecek düzeyde tasarlanmalıdır.

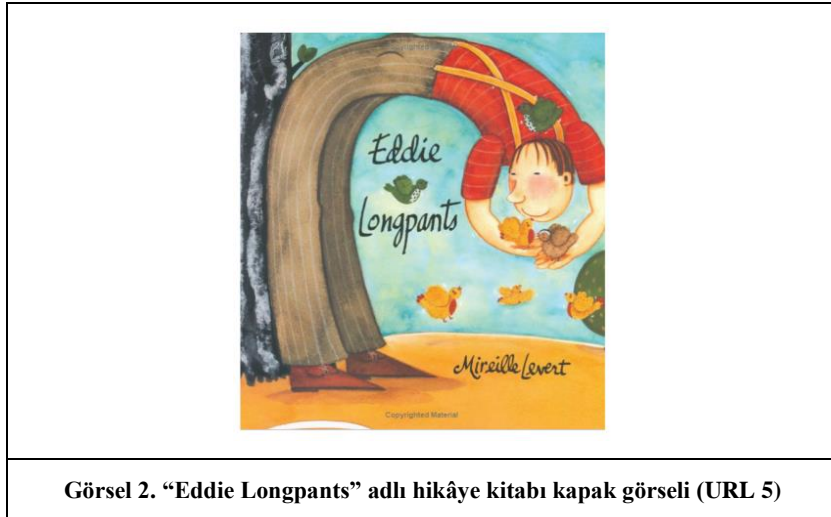
Canlandırma tarihinin öncüleri olarak bilinen sanatçılardan Max Fleischer, Emile Cohl ve Winsor McCay'ın oluşturduğu karakterleri dikkat çekmektedir. Bu dönemlerde yalın form, sade çizgilerden oluşan karakterler tasarlanmıştır. Cohl'ün 1908'de oluşturduğu Fantasmagorie adlı canlandırmasında yer alan palyaço karakteri bu yılların canlandırma algısını yansıtmaktadır. Tasarlanan palyaço karakteri uçgen, daire gibi geometrik formlardan oluşturulmuştur (Gökçearslan, 2009:80). Animasyon sektörünün yaklaşık yarım asırdır hâkimi olan Disney'in karakterlerine göz atıldığında ise, gerçekçi üslupla tasarlanan karakterlerin yanı sıra yaratıcı üslupla tasarlanan karakter tasarımları da görülmektedir. Karakter tasarımlarında Avrupa öyküleme geleneklerinden yola çıkan Disney, hayal dünyasını heyecanlandıran yaratıcı karakterler oluşturmakta başarılı olmuştur.

Tezcan'ın da değindiği üzere: "Disney Stüdyosu'nun iyi planlandırılmış ve güzel canlandırılmış filmleri rakiplerini kolayca dışladı. Disney'in yaptığı Flowers and Trees/ Çiçekler ve Ağaçlar, renkli ve kısa film dalında Oscar kazanan ilk canlandırma filmi." (Tezcan, 2009). "Disney'in baskın olmasına rağmen egemenliği mutlak olmamıştır. Tarz olarak ilk meydan okuyanlardan biri *The Dover Boys* (1942) adlı çalışmasıyla Warner Bros.'dan Chuck Jones olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise United Productions of American (UPA) ve daha sonraları Zagreb Film,

Disney'den oldukça farklı tarzları ve sınırlı animasyon tekniği kullanımı ve anlatımla ilerleyen öyküleriyle tanınmıştır.” (Furniss, 2013:23).

Karakter tasarımı da yer alan belli başlı elemanlar olarak şunları sıralayabiliriz; form, aksesuar, renk kullanımı, yüz mimikleri ve oran-orantı (var olan gerçekçi yapıların bilinçli olarak bozulması). Form, karakterin kişilik kazanmasında ve psikolojik özelliklerin yansıtılmasında önemli rol oynamaktadır. Formun deformasyonu ile karakterin belli bölgelerin abartılarak tasvir edilmesi, karakterin belirli özelliklerin vurgulanmasını sağlamaktadır. Yuvarlak formlu karakterler, sevimli, arkadaş canlısı, kare formu inatçılığı ve gücü, üçgen formlu karakterler ise, yüksek dayanıklılığı sembolize etmektedir. Aksesuar ile de karakterin kişilik özellikleri vurgulanabileceği gibi özgün düşünme becerisini destekler detayları incelemeye ve illüstrasyonlarla daha fazla bağ kurup zaman geçirilmesini sağlar. Örneğin, şirinler karakterlerinin hepsi aynı tipte tasvir edilmelerine rağmen belli aksesuarlarla birbirinden ayırt edilebilmektedir. Karakterin belli bölgelerini vurgulamak için renk seçimleri de önemlidir. Soğuk veya sıcak renkler anlamları doğrultusunda kullanılmaktadır.

Çocuk kitaplarında yaratıcı yaklaşımlar verilmek istenen mesajın akılda kalıcılığını sağlayabilmektedir. “Eddie Longpants” (Görsel 2) kitabında uzun bacaklı Eddie akranlarının zorba konuşmalarına rağmen iyi kalpli bir çocuktur. Hikâye kitabının kapağında da görüldüğü üzere, uzun boylu olduğunu vurgulamak için karakterin bacakları aşırı uzun çizilmiştir. İyi bir kalbe sahip olduğunu ise, hayvanlara yardım etmeye çalışan karakterin anatomisi deforme edilerek anlatılmak istenmiştir. Bu deforme olmuş vücut yapısıyla alçakgönüllülük, iyi niyet, yardımseverlik gibi özellikleri vurgulanmak istenmiştir.

Görsel 2. “Eddie Longpants” adlı hikâye kitabı kapak görseli (URL 5)

Karakter tasarımında gerçekçi yaklaşımlar ve anlatımlar ilginin çabuk dağılmasına ve bellekte uzun bir süre kalıcı yer bulmamasına da neden olabilir. Farklı anlatımlar çocukların hayata dair sorgulayıcı ve eleştirel yapısını desteklediği gibi, farklı algılara sahip yaratıcı kişiliklerin oluşumunu da destekler.

1.2. Sahne-Mekân: Zaman kavramıyla birlikte mekân, insanın gerçekliği algılamasını sağlamaktadır. Bir mimari yapı olarak algılanan mekân, bir şeyin içinde olma hali veya hayali bir kurgu evrenini de temsil edebilmektedir. Mekân; bulunulan yer, ev veya yurt, uzay. Sahne; görüntü veya tanık olunan olaydır. (URL 7).

İllüstrasyonlarda genel olarak bir ev sahnesi veya klasik manzaraların kullanılması çocuğun mekân algısını kısıtlamaktadır. Bu gibi çocuk kitaplarında bir metni birebir canlandıran illüstrasyonlar yer almaktadır. Yaratıcı çocuk kitaplarında ise, mekân ve sahne kullanımı sıradan olmayı reddeder. Metni tekrar eden sahne tasarımdan ziyade, yaratıcı çocuk kitaplarında mekân kullanımı metnin devamı niteliğindedir. Bu mekân algısıyla çocuğun görsel ve metin ilişkisini çözmesi veya alternatif sahneler hayal etmesi beklenir. Örneğin, pop-up tarzı kitap tasarımlarında da mekânın gerçekçi bir yaklaşımla üç boyutlu halde (Görsel 8) canlandırıldığı görülmektedir. Okuyucuda hayranlık uyandıran bu tarz kitaplarda anlatılan hikâye ile okuyucunun gerçek dünyasına dahil olmak istemektedir.

Nina Blychert'in yazdığı ve resimlediği Troll de Dents (Diş Cinleri) isimli resimli çocuk kitabında (Görsel 3), ağızda yaşanan problemler farklı bir yaklaşımla ve dikkat çekici bir sayfa düzeni ile yansıtılmıştır. İsvetç geleneğine göre, diş çürüğüne diş Trollerinin sürekli şeker araması ve dişleri acı verici şekilde delmesi neden olmaktadır (URL 6). Bu kitap ile fırçalamanın önemi ve diş cinlerinin dişlere nasıl zarar verdiği yaratıcı bir illüstrasyon dizisi ile

anlatılmaktadır. Perspektif algısının bozularak hem önden hem de yandan görüntünün aynı sayfada verilmesi ile sıradan mekân algısının kırıldığı bu tarz illüstrasyonlarda, çocukları farklı düşünmeye teşvik etmektedir. Kuşbakışı bu sahne düzeninde, dişe çeşitli şekillerde zarar veren diş cinleri çürüğü temsilen siyah renkte tasvir edilmiştir. Elllerinde her türlü delme aleti olan bu diş cinleri, eğer çocuklar çok şeker tüketmeye devam ederse, cinlerin yaptıkları işe devam edeceği espirili bir yaklaşımla anlatılmak istenmiştir. İllüstrasyonlarda mekânın bu şekilde kullanılması, ayrıntıları incelemeyi seven iki yaş üstü çocukların kitapla uzun süre ilgilenmesini sağlayabilmektedir.

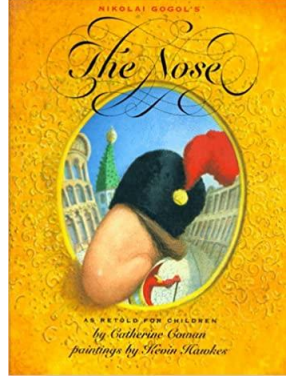
Görsel 3. Troll de Dents (Diş Cinleri) adlı çocuk kitabının kapak görseli ve kitaptan bir ayrıntı (URL 6).

1.2. Oran-Orantı: Birçok figür ve nesnenin bir arada kullanıldığı kitap resimlemelerinde bu tür elemanların birbiri ile oran ve orantısı, gözün illüstrasyonu hoş algılaması ve rahatsızlık duymaması için önem arz etmektedir. Oran: “Büyüklik, nicelik, derece bakımından iki şey arasında veya parça ile bütün arasında bağıntı, orantı.” (URL 7).

“Parçaları arasında uyumlu orantılar bulunan, insan yapısı örneklerinden en önemlisi; Yunanistan’daki Parthenon tapınağıdır. Bu tapınaktaki mimari elemanların ölçülendirilmesinde göz önüne alınan *Altın Oran*, günümüzde de geçerliliğini korumakta ve hala kullanılmaktadır. Eski Yunanlılar Altın Oran’ın ipuçlarını doğada bulmuşlardı. Bitkiler dünyasında (yapraklar, çiçekler, dallar), kristallerde (kar tanesi) ve birçok canlı organizmada Altın Oran ilişkilerine rastlanmaktadır. Leonardo da Vinci, Michelangelo ve Albrecht Dürer gibi Rönesans ustaları, Kübist ressamlar, ünlü mimar ve şehir plancısı Le Corbusier de yapıtlarında Altın Oran ilkelerinden yararlanmışlardır. ‘Bir çizgi herhangi bir yerinden ikiye bölündüğünde; küçük parçanın büyük parçaya oranı, büyük parçanın bütüne oranına eşittir.’ Sözü ile açıklanan Altın Oran, sayısal olarak; 3:5, 5:8, 8:13... gibi dizilerle gösterilebilir.” (Becer, 2015:69).

Oran ve orantı illüstrasyonlarda genellikle gerçekçi bir tutumla sergilenmektedir. Fakat, yaratıcı çocuk kitaplarında kullanılan karakterlerin belli özellikleri vurgulandığı için anatomik oranlara dikkat edilmemektedir. Bir figürde vurgulanmak istenen uzunlar, hikâyenin anlam bütünü doğrultusunda oran ve orantısında bozulmalarla resmedilebilmektedir. *The Nose* isimli hikâye kitabının kapağında (Görsel 4) görüldüğü üzere, karakterin burnu ön planda olduğu için anatomik orana göre aşırıya kaçırılarak buruna vurgu yapılmak istenmiştir.

Görsel 4. Nikolai Gogol'un yazdığı, Kevin Hawkes'in resmettiği "The Nose" adlı kitabın kapağı, 1994 (URL 8).

1.3. Doku: Yaratıcı çocuk kitaplarında, dokunsal duyularının gelişmesine yardımcı olan dokunsal doku ve doku devamlılığı ile çocuğun görsel hafızasını canlı tutmasını sağlayan görsel doku olmak üzere iki farklı şekilde doku kullanımı mevcuttur.

1.3.1. Dokunsal Doku: Sayfa yüzeyinde kullanılan farklı dokular, 0-2 yaş grubu çocukların dokunsal duyularının gelişmesi açısından önemlidir. Kumaş, plastik, tırtıklı, noktalı, tüylü vs. dokular çocuk kitaplarında illüstrasyonlara eklenti olarak kitaplara yerleştirilmektedir. *Under the Sea* (Görsel 5) çocuk kitabında görüldüğü üzere, deniz hayvanlarının üzerine belli dokular eklenerek çocukların dokuları tanıması ve dokunsal duyularına hitap etme amaçlanmıştır.

Görsel 5. 0-2 yaş grubu çocuk grubuna hitap eden dokunsal çocuk kitabı örneği (URL 9).

1.3.2. Görsel Doku: "Bir yüzey üzerinde tekrara dayalı biçimsel bir düzen bulunuyorsa, orada bir dokunun varlığından söz edilebilir." (Becer, 2015:61). Becer'in de ifade ettiği üzere, yüzeyde biçimler düzenli olarak tekrar edilerek illüstratif dokular da elde edilebilir. Newyork'ta yaşayan Koreli serbest illüstratör tarafından resmedilen "My First Book of Patterns" (Görsel 6) adlı çocuk kitabının içerisinde temel geometrik şekillerin belli düzen ve tekrarla çeşitli yüzeyde oluşturulan dokular sergilenmektedir. Bina, çatı ve kıyafet gibi çeşitli yüzeylerde kullanılan çeşitli ve canlı renkli dokularla çocuğun ilgisinin kitaba yönelmesi sağlanmaktadır.

Görsel 6. Boyoun Kim tarafından çizimleri yapılan “İlk Desen Kitabım” (URL 10).

Bazı çocuk kitaplarında, çocuğu kitaba dahil etmek için baskı aparatları kitapla birlikte verilmektedir. Bu baskı aparatları ile (Görsel 7’de yer alan çocuk kitabı örneğinde olduğu gibi) çocuklar, kitapta yer alan illüstrasyonlara hazır baskı motifleri ile doku uygulamaları yapabilmektedir. Bu tür uygulamalarla çocuğun baskı yapabilme becerisi, bir nesneyi kavrama becerisi ve doku algısı gelişmektedir.

1.4. Yaratıcı Teknik: Yaratıcı çocuk kitaplarında gerek çizim teknikleri gerekse kullanılan malzeme ve ek materyallerle alışagelmış çocuk kitaplarından ziyade yaratıcı üslupla hazırlanmış kitap tasarımları görülmektedir. Bu yaratıcı tekniklerle hazırlanan çocuk kitapları, okul öncesi yaş grubuna ait çocukların kitaba olan ilgisini arttırmayı hedeflemektedir. İlgi kitaba yönelen çocuklar, farklı düşünmeye ve sonraki dönemlerde karşılaştığı sorunlara pratikler çözümler üretebilmektedir.

Yaratıcı teknikte kullanılan malzeme ve çizim tekniklerinde sınırlama yapılmamaktadır. Sulu boya, pastel boya, akrilik, guaj, ekolin gibi geleneksel yöntemler ve dijital ortamda çizim tabletleri aracılığıyla farklı etki veren çizim programları ile resimlemeler yapılmaktadır. Kolaj tekniğinin de kullanıldığı çocuk kitaplarında ahşap, kumaş ve plastilin gibi malzemelerle üç boyutlu tekniklerle oluşturulan karışık teknik de kullanılabilir. Görsel 7’deki çocuk kitabı örneğinde, çiçek motifli baskı aparatları kitaba ek olarak verilmiştir. Çocuğun illüstrasyona müdahale etmesine izin verilen bu örnekte, çocuğun hem sanatsal bir etkinlikte bulunması hem de çocuğun kitabı benimsemesi sağlanmıştır.

Görsel 7. İllüstratör Elodie Nouhen tarafından resmedilen “Peri Elbiseleri Motifleri” adlı çocuk kitabı örneği (URL 11).

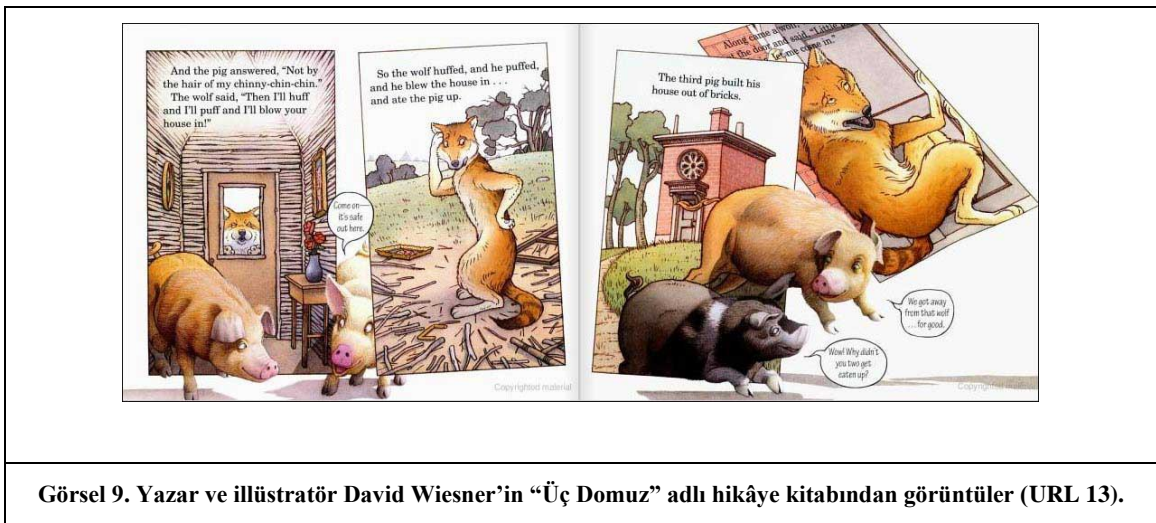
Alice'in Maceraları çocuk kitabının pop-up tekniği ile hazırlanmış örneğinde (Görsel 8) ise, hikâye üç boyutlu olarak canlandırılmıştır. Eğlenceli ve dikkat çekici bir teknikle hazırlanan pop-up kitaplar, çocuklarda merak duygusunu uyandırmaktadır. Çocuk kitaplarında metnin üç boyutlu bir şekilde canlandırıldığı pop-up kitaplar, hassas kitaplar olduğu için detayları inceleme ilgisi olan iki yaş üstü çocuklara da hitap etmektedir. Okul öncesi çocuklar ise, ebeveyn eşliğinde göz atabilmektedir.

Görsel 8. Alice's Adventures in Wonderland: Pop-Up Book (URL 12).

2. Sayfa Planlama: Sayfa düzeni tasarımı genellikle ızgara, yapı, hiyerarşi, özel ölçüler ve bunlar arasındaki ilişkinin denetlenmesi, bir başka deyişe sayfa içerisinde yer alan bilgilerin düzenlenmesidir (Ambrose & Harris, 2013:10).

Sayfa kullanımının tek düze kullanılmadığı yaratıcı çocuk kitaplarında sayfa yüzeyinin farklı kullanımlarıyla karşılaşılmaktadır. Yukarıda bahsedilen üçte bir kuralı ve diagonal tarama sistemi, yaratıcı çocuk kitaplarının sayfa düzenlemelerinde uyulması gereken bir kural olarak görülmemektedir. Yaratıcı çocuk kitaplarında sayfada belli duygu ve aksiyonu resmetmek için temel kurallara bağlı kalmadan okuyucuda heyecan uyandırılmaya çalışılmıştır. Örneğin, üç domuz hikâye kitabında (Görsel 9) domuzların kurttan kaçışı, karakterlerin sayfadan çıkışıyla ve olayın heyecanı sayfaların devrilmesiyle yansıtılmasıyla istenmiştir. Hareketlilik vurgusu yüzeyin parçalanmasıyla canlandırılmaya çalışılmıştır.

Görsel 9. Yazar ve illüstratör David Wiesner'in "Üç Domuz" adlı hikâye kitabından görüntüler (URL 13).

3. Form:

Çocuk kitapları genellikle dünyanın her yerinde kolaylıkla çoğaltılabilmesi için klasik sayfa ölçüleri ile hazırlanmakta ve ofset veya dijital gibi baskı makineleri ile basılmaktadır. Yaratıcı çocuk kitabı hazırlanırken temel baskı ve grafik tasarım kuralları göz önünde bulundurulmamaktadır. Bu gibi çocuk kitaplarında sıra dışı formlar kullanılmaktadır. Alışagelmişin dışında bir formda hazırlanan çocuk kitaplarında amaç, okuyucuyu heyecanlandırmak ve çocuğun kitaba olan ilgisini arttırmaktır.

Charles Eames'in de belirttiği gibi "Tasarım, belirli bir amacı gerçekleştirmek için öğeleri, en iyi şekilde bir araya getirme planıdır." (Ambrose & Harris, 2016:9). Yaratıcı çocuk kitaplarında amaç çocuklarla bağ kurmak olduğu için kitap formu amaca uygun bir şekilde tasarlanmaktadır.

Yaratıcı çocuk kitabı tasarlarken her ne kadar sınır olamamasına rağmen, temel grafik tasarım kurallarından biri olan "biçim işlevi izler" kuralı göz ardı etmemek gereklidir. Okul öncesi için tasarlanan kitaplar sadece resimlemelerinden ibaret değildir. Onların bir rengi veya bir hayvanı tanımlarına yardımcı olan bu kitaplar, görsel 10'da görüldüğü üzere kalın gramajlı sayfa içerisinde yer alan eklentiler kayıp bir hayvanı bulmasını oyunla sağlarken çocuğun bu hayvanı tanımaya yardımcı olmaktadır. Özellikle iki yaş öncesi çocukların kavrama becerisini desteklemek için sayfa gramajları normalden fazladır.

Yaratıcılıkta çocukların hayal dünyaları ile çocuk kitapları yarışabilir nitelikte olmalıdır. Kitapların formu ile kullanılan çeşitli teknik ve materyallerle oluşturulan çeşitli yaratıcı kitaplar çocukların hayal dünyasına yetişebilmek için her geçen gün kendini geliştirmektedir. Hayvan formunda (Görsel 11a) veya bir taşıt formunda tasarlanan kitaplar sıradanlıktan kaçınmaya çalışan kitaplardır. Peluş oyuncuğun da eklenebildiği (Görsel 11b) bu formlarla kitapların çocuklara hayat arkadaşı olduğunu ve onlara rehberlik ettiği düşüncesi erken yaşlarda aşılarmaya çalışılmaktadır.

3. Renk: Renk ışıkla var olabilmektedir. Renkler insan duyguları üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır. Sıcak veya soğuk renklerle farklı duygular yaşamak mümkündür. Renkleri insanda uyandırdığı anlamlar kişisel veya evrensel anlamlar taşıyabilmektedir. Genel olarak, soğuk renkler, huzur veren, ferahlatan, sakinleştirici etki verirken sıcak renkler canlandırıcı ve uyarıcı etkiler verebilir. (Becer, 2002:57). İllüstrasyonda hiyerarşik düzenleme doğrultusunda, ilk dikkat çekmek istenilen nesne veya figürde sıcak renkler kullanılmaktadır. Göz, ilk olarak sıcak renkleri daha sonra ise soğuk renkleri algılamaktadır. Kırmızı bir şapka, turuncu bir portakal veya sarı bir şemsiye sayfada vurgu yapılacak nesnelere olabilmektedir. Çocuk kitaplarında, özellikle kapakta kullanılan renkler canlı renklerdir. Kapakta kullanılan renklerin ebeveynlere satın aldırma kaygısı taşımaktadır.

Çocuk kitaplarında renk kullanımı yaş gruplarına göre de değişmektedir. İki yaş altında çocuklar için tasarlanan kitaplarda, temel renkler daha büyük lekeler halinde verilirken yaş arttıkça renk skalası genişlemekte ve renkler detaylı çizimlerde kullanılmaya başlanmaktadır. Rengin yaratıcı çocuk kitaplarında hayal dünyasını geliştirmek için bir görsel eleman olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, 1995'de Kültür Bakanlığı'nın düzenlediği "Çocuk Kitapları Yarışması"nda *Kırmızı Fili Gördünüz mü?* eseriyle (Görsel 12) illüstratör Ferit Avcı ödüle layık görülmüştü. Ferit Avcı'nın resmettiği bu kitaptaki kırmızı fil karakteri uçan ve gerçeklikten uzak kırmızı renkte betimlenmiştir. Kırmızı balona benzeyen bu fil ile Avcı, karakteri fotografik gerçeklikle resmetmek yerine, ilgi çeken ve merak uyandıran, çocuğun farklı düşünmesini sağlayan bir şekilde tasvir etmiştir.

Yaratıcı çocuk kitaplarında karakterlerde ve manzarada kullanılan renklerin normalden farklı kullanılması tercih edilmektedir. Çevremizde gördüğümüz şekilde resmedilmek yerine mor renkte bir ağaç kullanılması, izleyiciyi heyecanlandırmakta ve dünyaya normalden farklı bir şekilde bakılmasını sağlamaktadır.

Görsel 12. Ferit AVCI'nın "Kırmızı Fili Gördünüz mü?" adlı çocuk kitabında yer alan çocuk ve fil karakteri (Saçan, A. K. 1998:67).

4. Tipografi: Tipografi, harflerin ve görsel iletişimle ilişkili diğer temel tasarım öğelerin hem işlevsel ve estetik düzenlenmesi hem de bu öğeler ile oluşturulan bir tasarım dili ve anlayışıdır. Tipografi, basımın ortaya çıktığı dönemlerde kaligrafinin etkisini ve onun ortaya koyduğu değerler bakımından erken dönem tipografisinin nitelikli faydalarını gözler önüne sermiştir (Sarıkavak, 2009:4-10). Tepecik'e göre tipografi ise, temel harf biçimleri, yazı çeşitleri, harfin anatomik ölçüleri, sayfa tasarımları ve matbaa dilini kapsayan alan olarak tanımlanmaktadır (Tepecik, 2002:83-84).

Çocuk kitaplarında kullanılan tipografi öğesinin kullanımını incelediğimizde; okul öncesi gruba hitap eden kitap tasarımlarında yazı karakteri boyutu daha büyük, metin ise yaş grubu büyüdükçe doğru orantılı olarak genişlemektedir. Okul öncesi yaş grubu çocuklar için tasarlanan kitaplarda tipografi metne uyumlu ve dikkat çekicidir. Çocuk kitaplarında görsel öğe ile yazının uyumlu kullanıldığı görülmektedir. Metinde yer alan yazı karakterinin okuyucunun vurgu yapması için belirli yerler büyük kullanıldığı örnekler ile karşılaşılmaktadır. Yaratıcı çocuk kitaplarında kullanılan tipografi öğesi; bloklama, vurgu, punto, renk ve yazı karakteri olmak üzere beş başlık altında incelenmektedir.

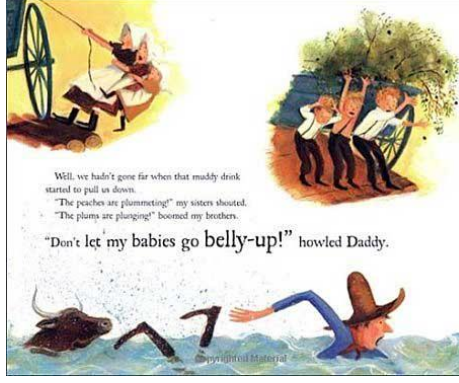
4.1. Bloklama: Metnin sayfa düzeni içerisinde konumu olarak ifade edilebilen bloklama, tasarım bütünlüğü açısından önemlidir. "Minik Deniz Kızı" kitabında (Görsel 13) metnin, illüstrasyonda yer alan figürün hareketi ile uyumlu olarak yer alması alışagelmış metin hizalamaları algısını kırmaktadır. Yaratıcı çocuk kitaplarında bunun gibi bloklama kullanımı, kitap okumayı eğlenceli hale getirirken görsel öğe yazı elemanının uyumlu bir sunumu haline gelmektedir.

Görsel 13. "Minik Deniz Kızı" isimli çocuk kitabı kapağı ve illüstrasyon örneği (Fielding, 2020).

4.2. Punto: Punto, yazı karakterinin büyüklüğünü ifade etmektedir. Okul öncesi çocuklar için tasarlanan çocuk kitapları ebeveyn eşliğinde okunduğu için punto büyüklüğü önemli değildir. Fakat, okumaya yeni başlayan çocuklar için ideal yazı karakteri büyüklüğü 12 punto ve üzerinde olması uygun görülmektedir.

4.3. Vurgu: Metnin akışına göre heyecanlı bir söylemin olduğu yerde, puntonun boyutu, rengi ve yazı karakterindeki değişiklik ile vurgu yapılabilir. Bu vurgu yerleri, ebeveynin metni çocuğa okurken ses tonunda değişiklik yapması gereken yerlerde kullanılabilir. Görsel 14'de verilen örnekte görüldüğü üzere: "Don' let my babies belly-up!" (Bebeklerimin batmasına izin verme!) cümlesinde olayın heyecanı, kelimelerin yavaşça büyüyerek "belly-up" (batmak) kelimesinde vurgulandığı görülmektedir. Yazı karakterinin normalden daha koyu kullanılması veya dikkat çekici renklerde kullanılan kelime veya kelime gruplarıyla da vurgu yapılabilir.

Görsel 14. Deborah Hopkinson tarafından yazılan, Nancy Carpenter tarafından çizilen “Apples to Oregon” adlı kitaptan bir kesit (URL 15).

4.4. Renk: Çocuk kitaplarında kullanılan yazı karakterinin rengi zeminle zıt olması tercih edilmektedir. Örneğin, beyaz zemin üzerinde siyah renkte yazı karakteri, okunaklılığı kolaylaştırmaktadır. Eğer metin illüstrasyonun üzerinde kullanılıyorsa, metnin renginin zeminde bulunan renkten zıt olmasına dikkat edilmelidir. Kapakta kullanılan tipografinin rengi incelenecek olursa, kapakta tipografik elemanlar arasında hiyerarşik bir düzenleme vardır. Bu düzen doğrultusunda, vurgulanmak istenen tipografik ögenin rengi daha sıcak bir renk iken diğer renkler daha soğuk bir renkte kullanılabilir.

4.5. Yazı Karakteri: Çocuk kitaplarında kullanılan yazı karakterinin illüstrasyon ile uyumlu olması gerekmektedir. Okuma metinlerinde okuma kolaylığı sağlaması açısından genellikle tırnaklı (serifli) yazı (Görsel 13, 14) tercih edilmektedir. Fakat iki yaş altındaki çocuklar için tasarlanan çocuk kitaplarında, büyük ve tek kelimelik ifadeler yer aldığı için bu tür kitap tasarımlarında serifsiz yazıların (Görsel 10) kullanıldığı görülmektedir.

5. Materyal: Çocuk kitaplarında kullanılan materyal de tıpkı illüstrasyonda kullanılan sınırsız teknik gibi çeşitlenmektedir. İki yaş altı çocuklar, nesnelere ağızlarında ıslattıklarından dolayı kitapların da dayanıklı olmaları gerekmektedir. Kumaştan yapılan kitaplar, (Görsel 15b) hem dayanıklılık hem de tekrardan yıkanabilir olduğu için tercih edilen bir materyal türüdür. Banyo esnasında çocuğa eşlik eden şişme kitaplar (Görsel 15c), çocuğun kitapla mutlu anlar yaşaması ve kitapla daha çok vakit geçirmesi için kullanılan bir materyal türüdür. Kelimelerin telaffuzuna aşina olması için sesli kitaplar (Görsel 15a), kitaplarda kullanılan sesli materyallere örnektir. Kitap sayfalarının gramajı ise yaş aralığı düştükçe artmaktadır. 0-2 yaş grubu çocukların kavrama yetilerinin gelişmediği için çocuklar kalın sayfalı kitapları (Görsel 10) daha iyi kavramakta, sayfaları rahatlıkla çevirebilmekte ve kitap uzun ömürlü kullanılmaktadır.

Bu gibi sebeplerden dolayı, iki yaş altı gibi temel motor becerileri henüz gelişmemiş olan çocuklar için yıkanabilir, yırtılmayan, kalın sayfalı kitaplar tasarlanmaktadır. Kumaş gibi malzemeden üretilen bu tarz kitaplar kolay yırtılmaz, üzerine mama veya süt döküldüğünde tekrar kullanılması için yıkanabilmektedir.

Görsel 15. a. Sesli Kitap Örneği (URL 16), b. Kumaş çocuk kitabı (Çakmakçı, 2011:44), c. Banyoda kullanıma uygun materyalden üretilen kitap örneği (URL 17).

SONUÇ

Fotoğraflardan veya sıradan illüstrasyonlardan oluşan çocuk kitapları çocuğun hayal gücünü kısıtlamaktadır. Çeşitli çizim teknikleri ve farklı materyallerin kullanılmasıyla tasarlanan okul öncesi çocuk kitapları, yukarıda verilen örneklerde de görüldüğü üzere, çocuğun hayal gücünü geliştirebilecek yaratıcı çocuk kitaplarıdır. Bir yetişkinle kıyaslandığında, okul öncesi 0-5 yaş grubu çocukların zihinleri gelişime daha açıktır. Bundan dolayı, çocuğun gelecekteki yetenek ve yaratıcılığının gelişmesi için okul öncesi dönem önemlidir. Yaratıcı çocuk kitaplarının çocuklara bilgi, ahlak eğitimi ve sanatsal estetik kazanımı sağladığı düşünülmektedir.

Çocuk kitaplarında grafik tasarım elemanlarının yaratıcı kullanımlarına öneriler şu şekilde sıralanabilir:

- İllüstrasyon tasarımlarında; karakterin hikâyede öne çıkan özelliği abartılarak vurgulanabilir, bu vurgulamalar karakterin ana yapısında var olan genel yapısına katkı sağlayarak gerçeklikten uzaklaşma ve çocuğun bilinçaltındaki gerçekliklerinin ifade edilebilmesine olanak sağlayabilir. Bu vurgulamayı, anatomik yapıda oran orantı farklılıkları yaratarak (çok uzun bacaklı bir kız çocuğu, minik kulaklı bir fil) karakterlerin giysilerinde alışlagelmişin dışına çıkabilmek gibi örneklenerek çeşitlendirmek mümkündür.
- Sahne tasarımında, alışlagelmiş perspektif kuralları dışına çıkılarak okuyucu şaşırtılabilir. Hikâyenin farklı anları aynı sayfada tek mekân ile ilişkilendirilebilir, bağlantı kurmada çocuğu zorlayarak düşünmesi sağlanabilir ve illüstrasyonun metin anlatımından daha ileri bir noktaya taşınması sağlanabilir.
- Sayfa planlamada çocuğun illüstrasyon ve tipografi takibinde konunun hareketliliğine göre karakterlerin sahneden çıkmasına izin verilerek, durağan yapıya anlık hareket kazandırılmış olur ve çocukta iki boyut sayfa algına boyut kazandırılmış olabilir.
- Çocuk kitaplarında doku kullanımı sadece göze değil, bir diğer duyu organımız olan deriye de hitap etmelidir. Kullanılacak dokunsal dokuya hitap edecek uygulamalar, özellikle bebeklik döneminde (0-3 yaş) farklı duyu organlarını da gelişim esnasında nesnelere tanıma ve öğrenmede devreye sokmuş olur.
- Çocuk kitapları tasarımında form: Kitapların çocukların dostu olduğu unutulmayarak gerektiğinde bir oyuncak eklentileriyle benimsemesi sağlanabilir.
- Renk kullanımı: Görsel öğelerde gerçekte var olan rengin yerine farklı kullanımlarla gördüğü dünyayı farklı renk açısından algılaması, sorgulaması, farklı renk detayları yakalayabilmesi adına aykırı renk kullanımı zaman zaman tercih edilebilir (kırmızı fil ve mor, beyaz, sarı, pembe resmedilen ağaç gibi).
- Tipografi kullanımı: Çocuk kitaplarında yazıda kullanılan tek yazı karakteri, tek punto, tek renk ve ortak bloklama kullanımı yerine bu tercihlerde çeşitliliğe gitmek, çocuğun yazıları okuma, inceleme isteğine ve sözel anlatımı desteklemeye büyük katkısı olabilir. Tasarım açısından hikâyenin anlatımında metin içeriğine vurgulama yapma ve yazı ile ritim oluşturma, görsel ile ilişkisinde devamlılık sağlamaya katkısı olur.
- Materyal kullanımı: Özellikle iki yaş altı çocuk kitaplarında, kitabın tasarımında kullanım açısından dayanıklı olması adına kalın gramajlı sayfa tercihi yaygındır. Buna ilaveten bebeğin yeme saati, banyo saati ve uyku saatlerinde ona eşlik etmesine imkân sağlayacak materyal seçimi, bebeğin kitapla geçireceği bağı ve zamanı artırdığı gibi çeşitlenmesini de sağlayabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ambrose, G. And Harris, P. (2013). *Grafik Tasarımında Sayfa Düzeni*. İstanbul: Literatür.
- Ambrose, G. And Harris, P. (2016). *Grafik Tasarımında Format*. İstanbul: Literatür.
- Becer, E. (2015). *İletişim ve Grafik Tasarım* (10. Baskı). Ankara:Dest.
- Bee, H., Boyd, H. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Benjamin, W. (2001). *Çocuklar, Gençlik ve Eğitim Üzerine*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Çakmakçı, N. (2011). *Çocuk Kitaplarında Oyun Ögesi ve Okul Öncesi Eğitim Amaçlı Etkileşimli Çocuk Kitabı Tasarım Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Daniel, N. (2003). *Cognitive Psychology of Children*, New York: Munch.
- Eroğul, R. Ç. ve Yurtal, F. (2014). *Eğitim Psikolojisi El Kitabı*. Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Fielding, R. (2020). *Minik Deniz Kızı*. İstanbul: Pearson.
- Furniss, M. (2013). *Animasyon'un Kutsal Kitabı*. İzmir: Karakalem.
- Golomb, C. (2004). *The Child's Creation of A Pictorial World*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Gökçearsan, A. (2009). "Canlandırmalarda: Mizah, Anatomik Yapı ve Karakter Tasarımı", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 79-91.
- N. Keser (2009). *Sanat Sözlüğü*. Ankara: Ütopya.
- Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., Nasıroğlu, S. (2012). Kişilik Gelişimi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar* 4(4): 566-589.
- Öztürk, A. (2005). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Anadili Etkinlikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şaçan, A. K. (1998). *Başlangıcından Günümüze Türk İllüstrasyon Sanatı* (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sarıkavak, Namık Kemal. (2009). *Çağdaş Tipografinin Temelleri* (2.Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Senemoğlu, N. (1997). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Spot Matbaası.
- Sever, S. (1995). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler. *Abece Eğitim ve Ekin ve Sanat Dergisi*, (107): 14-15.
- Şahin, C. (2016). *Eğitim Psikolojisi (Gelişim-Öğrenme-Öğretim)*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Tepecik, A. (2002). *Grafik Sanatlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Tezcan, G. Canlandırma Film Ders Notları. (2008-2009)
- Türkmen, B. B. (2018). Resimleme dilinde alternatif bir yaklaşım: Kaligrafi ile resimleme. *Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, (22), 343-359.
- URL 1: <https://www.bookdesignmadesimple.com/design-a-childrens-picture-book/> (erişim tarihi: 10.05.2021)
- URL 2: <https://nataliemerheb.com/illustration-101/top-tips-for-good-childrens-picture-book-cover-design/> (erişim tarihi: 10.05.2021)
- URL 3: <https://www.youtube.com/watch?v=fAx2mZwO6bc> (erişim tarihi 01.04.2022)
- URL 4: <https://www.penguinrandomhouse.ca/books/220817/sky-color-by-peter-h-reynolds-illustrated-by-peter-h-reynolds/9780763623456> (erişim tarihi: 01.04.2022)
- URL 5: <https://www.amazon.ca/Eddie-Longpants-Mireille-Levert/dp/1554981298>
- URL 6: <http://illustration.ninablychert.com/trolls-de-dents/> (erişim tarihi: 01.04.2022)
- URL 7: (<https://sozluk.gov.tr/>)
- URL 8: <https://www.amazon.com/Nikolai-Gogols-Nose-Vasilevich-Gogol/dp/0688104649>
- URL 9: https://www.amazon.com/Under-Sea-Little-Childrens-Novelty/dp/1950951200/ref=sr_1_113?crid=2RKSTTJNGHC2&keywords=under+the+sea&qid=1648814567&refinements=p_n_feature_five_browse-bin%3A2578998011&rmid=2245026011&s=books&prefix=under+the+se%2Cstripbooks-intl-ship%2C226&sr=1-113
- URL 10: <https://www.shillingtoneducation.com/blog/best-childrens-books/> (erişim tarihi: 01.04.2022)
- URL 11: <https://www.amazon.fr/Djeco-Tampons-Robes-f%C3%A9riques/dp/B000TQSDG8>
- URL 12: <https://www.amazon.com/Alices-Adventures-Wonderland-Pop-up-Adaptation/dp/0689847432>
- URL 13: <https://www.amazon.com/Three-Pigs-David-Wiesner/dp/0618007016>
- URL 14: <https://www.panelkirtasiye.com/lost-found-early-learnly>

URL 15: <https://www.the-best-childrens-books.org/Apples-to-Oregon.html>

URL 16: https://www.amazon.com/Peppa-Pig-Microphone-Sound-Activity/dp/1503745570/ref=sr_1_4?crid=1CFK2TSQWYX3&keywords=peppa+pig&qid=1648843256&s=books&sprefix=peppa+pig%2Cstripbooks-intl-ship%2C275&sr=1-4

URL 17: <https://www.amazon.com/Melissa-Doug-Childrens-Book-Float-Alongs/dp/B07W6JL7PL>